

LA MEDICINA PREVENTIVA EN LA PRÀCTICA ASSISTENCIAL, DIT ENTRE NOSALTRES

COL·LECCIÓ DE RECULLS LEXICOGRÀFICS BERENGUER SARRIERA

Generalitat de Catalunya
Departament de Sanitat
i Seguretat Social

COL·LECCIÓ DE RECULLS LEXICOGRÀFICS
BERENGUER SARRIERA

4

LA MEDICINA PREVENTIVA EN
LA PRÀCTICA ASSISTENCIAL,
DIT ENTRE NOSALTRES

Generalitat de Catalunya
**Departament de Sanitat
i Seguretat Social**

INSTITUT CATALÀ DE BIBLIOGRAFIA. DADES CIP:

Casassas, Oriol

La Medicina preventiva en la pràctica
assistencial, dit entre nosaltres

ISBN 84-393-2718-8

I. Ramis i Coris, Joaquim II. Catalunya.

Departament de Sanitat i Seguretat Social

III. Títol IV. Col·lecció 1. Medicina
preventiva — Terminologia 2. Català mèdic

616-084(038)

804.99-3

© Generalitat de Catalunya

Departament de Sanitat i Seguretat Social

1a. edició: Barcelona, desembre 1993

Tiratge: 7.000 exemplars

ISBN: 84-393-2718-8

Dipòsit legal: B. 39.625-1993

Coordinació editorial: Secció de Publicacions de la Secretaria General

Disseny: Núria Gené

Impressió: Cuscó Arts Gràfiques, S.A.

C/ Almirall Oquendo, 160 - 08930-Sant Adrià de Besòs

Aquest recull lexicogràfic ha estat redactat per
Oriol Casassas i Joaquim Ramis i Coris
de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i de Balears

Col·lecció de reculls lexicogràfics Berenguer Sarriera

«E per ço que aquest Regiment, qui tan planerament és ordonat, pusca tenir o fer profit a aquels qui no entenen latí, és vengut a plaer a la molt alta senyora dona Na Blanca, per la gràcia de Déu reyna d'Aragó, que ha manat a mi, Berenguer Sarriera, surgian, que trelat aquest libre de latí en romanç; e yo, per satisfer a son manament, són-me entramès a tresladar aquest libre.» (Del pròleg de la versió catalana del Regiment de sanitat a Jaume II, d'Arnau de Vilanova.)

ÍNDIX

Presentació	9
Intenció	11
La medicina preventiva i la pràctica assistencial	13
La protecció de la salut	17
Sanejament ambiental	18
Higiene alimentària.....	20
La restauració de la salut	23
Assistència primària	23
Assistència hospitalària	25
La promoció de la salut i la prevenció de la malaltia	27
Immunitzacions i profilaxi	28
Educació sanitària	32
Consell alimentari	33
Consell i prescripció d'exercici físic	36
Consell antitabac.....	37
Consells per a la prevenció de les malalties de transmissió sexual i de la SIDA	39
Consells per a la prevenció d'accidents	42
Consells per a la prevenció de les malalties bucodentals	43
Cribratges.....	45
De l'excés de pes i l'obesitat	48
De la hipertensió arterial	49
De la hipercolesterolèmia	51
Del càncer de coll d'úter.....	52
Del càncer de mamella	54
Del consum excessiu d'alcohol.....	54
Vocabulari castellà-català	57
Apèndix anglès-català	61
Agraïments	63

La medicina preventiva aglutina un ampli ventall de termes que han d'ésser a l'abast dels professionals i dels usuaris de les activitats que aquesta comporta.

L'ús correcte i continuat de la terminologia permet que, amb el temps, aquells mots que podríem considerar difícils i inassolibles puguin ésser utilitzats amb fluïdesa i desimboltura per la població relacionada, inclosos els tècnics.

Malgrat l'amplitud dels vocabularis tècnics propis de la nostra llengua, hi ha una invasió de terminologia estrangera, fet evident ateses les constants innovacions i avenços en aquest camp. Aquest fet ens obliga a treballar contínuament en l'adequació d'aquests termes a la nostra llengua, per tal de recuperar, potenciar i afermar la nostra cultura.

En aquest recull que tinc l'honor de presentar, els autors pretenen sobrepujar l'acció funesta de les influències d'altres llengües –ja innovadores, com l'anglès, ja properes, com el castellà– i ens indiquen les pautes del vocabulari propi català.

Desitjo que aquesta no sigui la darrera publicació que els autors portin a terme; confiem en la seva voluntat de contribuir en favor de la nostra llengua, ja que els avenços en aquest camp són continus.

Lluís Salleras i Sanmartí

Director general de Salut Pública

Com si la primavera propiciés l'aparició de les publicacions sanitàries sobresortints, la de 1991 va veure l'edició del «Document marc per a l'elaboració del PLA DE SALUT DE CATALUNYA» i la de 1993 ha vist com arribava a les mans dels professionals el «LLIBRE BLANC. Bases per a la integració de la prevenció a la pràctica assistencial». Són dues obres que, de cara a l'ordenació i la planificació sanitàries de Catalunya, s'han guanyat àmpliament el qualificatiu d'importants. Els continguts, tant el del Pla de Salut com el del Llibre Blanc, són densos de principis, objectius, recomanacions i consells, amb la solidesa i l'autoritat que els confereix el fet que la seva redacció és la confluència de les opinions de nombrosíssims experts, a les quals s'ha de sumar la ferma col·laboració de prestigioses entitats especialitzades.

Els llibres mencionats ja exposen, ben clarament, la doctrina o les directrius i –és clar– el propòsit d'aquestes pàgines no és pas de repetir-les. És molt més simple. L'expressió –oral o escrita– es val de les paraules i, en cada matèria, n'existeixen unes de pròpies o privatives o, si més no, de més usuals; configuren la terminologia de cada disciplina. Les qüestions de la medicina preventiva no són cap excepció i dels termes emprats per a exposar-les, tothom –i més especialment els sanitaris– hauria de fer-ne un ús correcte; és exactament i normalment el que succeeix entre els parlants de qualsevol llengua de cultura. L'Institut d'Estudis Catalans, en unes manifestacions sobre el procés de normalització lingüística, digué un dia: «Convé que els catalanoparlants prenguin consciència explícita d'ésser els autèntics protagonistes i, doncs, responsables de la consistència de la comunitat lingüística.»

Justament en aquest doble camp –de la llengua i de la cura de la salut– la

història ens ofereix un fet que, de tan net, avui ens sembla com d'un altre món. El dia 29 d'octubre de 1295, al monestir de Vilabertran, se celebrà el matrimoni del rei Jaume II –el creador de l'Estudi General de Lleida, la primera universitat catalana– amb Blanca d'Anjou –filla del rei angeví Carles II i de Maria d'Hongria– que la Crònica de Ramon Muntaner saluda com a «fontana de gràcia e de totes boneses» i a la qual «les gents de Catalunya e d'Aragó e del regne de València dixeren que l'apellarien 'la santa reina dona Blanca, de santa pau'». Al cap d'uns anys, el mestre Arnau de Vilanova adreçà a Jaume II l'escrit «*Regimen sanitatis ad inclytum regem Aragonum*» que la reina Blanca, amb el desig d'accedir-hi i de posar-lo a l'abast «d'aquells qui no entenen llatí», encarregà al cirurgià Berenguer Sarriera de traduir al català. Avui, el «Regiment de sanitat» –amb l'atenció que dedica a l'aire, a l'exercici, al menjar, a la beguda i, fins i tot, a la ira i la tristor o al confort que proporciona l'alegria ordenada– és una part inoblidable del basament de l'edifici que maldem per construir. I, bo i escrit per manament d'una «fontana de gràcia» arribada de lluny, les coses hi són anomenades –naturalment– pel seu nom, tal com correspon –naturalment– quan són dites entre nosaltres.

Sembla que aquella dita tan coneguda de «res de nou sota el sol» procedeix d'un dels llibres sapiencials de la Bíblia, l'Eclesiastès, i sembla que el títol hebreu del text és el del pseudònim de l'autor i significa «un del poble» o «l'home de l'assemblea». D'aquestes notícies se'n desprèn que la gent senzilla ja fa cents d'anys que s'ha adonat del caràcter permanent de les idees, de la reaparició persistent i periòdica de les consignes, els consells i les conductes. I, de debò, el dubte és si aquesta constatació ha de moure a l'optimisme o a la decepció.

D'una banda, que una proposta sana i honesta sigui inalterable al pas dels anys hauria d'inclinar a la més absoluta de les felicitats; d'altra banda, però, que la proposta, reiteradament, es vegi obligada a tornar a sortir a escena, indica –sembla– que les orelles del món, en les aparicions anteriors, no n'havien fet gaire cas.

El fet és que l'any 1901, el doctor Frederic Viñas i Cusi, en una conferència sobre «La glànola a Barcelona» llegida a l'Acadèmia del Cos Mèdic Municipal, proclamava que «els governs deuen procurar per tots els mitjans combatre i suprimir les causes que sostenen o exagereixen la predisposició natural a contreure malalties infeccioses i estan obligats a afavorir totes les circumstàncies que directament o indirectament poden fer més enèrgica, més eficaç, la resistència a les mencionades malalties.» I continuava –encara amb una veu més actual–: «Com aconseguir-ho? Conservant la pau moral i material, difonent la instrucció, fomentant la riquesa pública, millorant les encontrades malsanes, aïllant les indústries insalubres, no consentint habitacions antihigièniques, sanejant les grans aglomeracions urbanes, proporcionant aigües pures i abundoses, no permetent sofisticar ni encarir les substàncies

alimentàries, procurant que el treball de l'obrer sigui degudament remunerat, combatent –en una paraula– totes les causes de malaltia i d'empobriment orgànic i augmentant tot el possible les fonts de salubritat i benestar.» Són paraules de fa més de noranta anys.

Ara, l'Organització Mundial de la Salut promou una estratègia que, amb el nom de «Salut per a tothom l'any 2000», considera que «la salut ha d'ésser un objectiu prioritari dels governs de tots els països del món i que dins de les prioritats socials la primera ha d'ésser, sens dubte, la de la salut.» I diu que, a més de procurar de sumar anys a la vida, cal que la política sanitària es dirigeixi a afegir vida als anys i a afegir salut a la vida. Hom diria –en el cas d'una acceptable memòria– que són consignes –potser sí, amb un vestit nou– que ja havien ressonat –una vegada i una altra– pel vell cel de la sensata set de justícia.

Si en un capítol d'aspiracions de la medicina preventiva i de la voluntat d'incorporar-la a la pràctica assistencial les innovacions són, potser, de matís o, sobretot, de contundència de l'exposició, pel que fa a la terminologia les novetats són pràcticament nul·les.

Aclarem, per començar, que

glànola és una de les denominacions pretèrites de pesta i, especialment, de pesta bubònica.

Recordarem que

medicina preventiva i medicina curativa són activitats, sovint, difícils de separar; així, el cirurgià que diagnostica i opera una apendicitis està fent medicina preventiva de la peritonitis.

Recordarem també que un

sistema de salut amb cara i ulls ha d'integrar **foment i defensa de la salut** (que comprèn la **protecció de la salut**, la **promoció de la salut** i la

**prevenció de la malaltia), i d'altra banda,
restauració de la salut**

(la protecció de la salut –tot i la breu referència de les pàgines següents– no queda inclosa en el concepte de medicina preventiva.)

Recordarem també que la

medicina assistencial, sobretot l'**assistència primària**, practica, cada vegada més, activitats mèdiques fonamentalment preventives, ja que un

pla de salut fet amb el cap ha d'estimular-ho i afavorir-ho; com també, per exemple, ha d'impulsar estratègies dirigides a controlar l'exposició dels individus als

factors de risc, el coneixement adequat dels quals fa que el clínic pugui dur a terme la

recerca de casos i, així, detectar precoçment una malaltia entre pacients que aparentment no la tenen. És el que en anglès diuen *case finding*. Naturalment, qualsevol estratègia sanitària és planificada per a un grup de persones (d'una població, d'una determinada edat, d'un concret sector laboral, etc) el qual rep el nom de

població diana (en anglès, *target population*).

Recordarem també que

curar, cura, curació i curatiu són termes referents a l'assistència a un malalt, al tractament d'una malaltia, d'un mal, i no al resultat final de l'assistència o del tractament; que, en canvi,

guarir, guarició, guariment sí que fan referència a la restitució de la salut, al cessament d'una malaltia. El sentit d'aquests mots és ben bé idèntic al dels francesos *guérir, guérison*; que

afegir vida als anys i afegir salut a la vida equival a procurar una vida lliure de **malalties**, lliure d'**incapacitats** i lliure d'**invalideses**; que, en canvi,

afegir anys a la vida comporta, simplement, un augment numèric de l'anomenada

expectativa de vida o esperança de vida.

Finalment, i amb la intenció de conferir un toc actual a aquest tan casolà

vocabulari comentat, precisarem la forma catalana d'uns mots anglesos presents molt sovint en textos especialitzats:

management s'ha de traduir per gestió o direcció,
random per aleatori i
randomization per aleatorització,
standard per estàndard i
standardize i *standardization* per estandarditzar i estandardització.

El mes de juny de 1906 tingué lloc, a Barcelona, el Primer Congrés d'Higiene de Catalunya, en el qual els temes –segons paraules del secretari– «hem procurat que responguessin a les apremiants necessitats de Catalunya». Una de les ponències era dedicada a l'Estudi sanitari de les comarques catalanes i una altra tractava d'Higiene Social; les qüestions que hi foren analitzades fan referència a l'abastament d'aigua potable, a l'eliminació de les aigües residuals, a l'alimentació, als mitjans de vida, a les condicions laborals, a les condicions de l'habitatge, etc. Avui, del conjunt d'activitats encaminades a l'endrega d'aquestes afers s'ha convingut de dir-ne protecció de la salut.

Fem atenció als termes

abastament, que també podem dir **proveïment** però mai «*abasteixement*»;

mitjà –allò que serveix per a arribar a un fi; en francès, *moyen*– i no fem l'embolic de confondre'l amb **medi** –element o substància que envolta una cosa o conjunt de condicions ambientals que constitueixen el marc on s'esdevé l'existència d'un ésser viu o d'una comunitat; en francès, *milieu* o *environnement*–; i

habitatge, i fugim, com del foc, del mot espuri «*vivenda*» que, senzillament, és un barbarisme.

La protecció de la salut és duta a terme per un conjunt de professionals sanitaris (veterinaris, biòlegs, farmacèutics, enginyers sanitaris, químics, etc) entre els quals –és clar– pot haver-hi també metges. La característica fonamental de la protecció de la salut és que, en cap dels seus aspectes, els professionals que hi intervenen no entren en contacte amb els pacients.

Les activitats conceptuades com de protecció de la salut es dirigeixen a controlar la salubritat del medi ambient (**sanejament ambiental**), a procurar que les condicions de treball no impliquin risc (**medicina laboral**) o a vetllar per la correcció i la qualitat dels aliments (**higiene alimentària**).

L'expressió **medi ambient** és redundant; podem passar perfectament parlant, a seques, de **medi**. L'ús freqüent de la forma **medi ambient** es vol justificar amb un desig de precisar la referència i d'evitar que l'oient o el lector imaginin que hom està tractant del medi intern o d'un medi de cultiu o d'un de contrast o d'un medi diòptric. Diguem **medi** o **medi ambient**, podem triar; però, de totes totes, desterrem les risibles formes «*mitjà ambient*» o «*mig ambient*».

Sanejament ambiental

Una de les dades exposades en aquell memorable Primer Congrés d'Higiene de Catalunya (1906) denuncia que un 70% dels pobles consultats atribueixen la morbiditat a la mala eliminació de les aigües residuals i un 57% cita –com una més de les causes importants– la falta d'higiene pública.

La situació, actualment, és diferent: ha disminuït la culpabilitat d'uns factors ambientals però, en canvi, ha augmentat la d'uns altres. Allò que no ha variat i continua tenint plena vigència és la frase que encapçalava aquella ponència: «Qui més hi pugui que més hi faci», que potser hauríem de completar amb l'exigència que «qui hi pugui fer i té el deure de fer-hi alguna cosa, que encara hi faci més».

El **sanejament** ha de conduir a l'eliminació dels **factors ambientals contaminants** i es val de **tècniques de sanejament** molt diverses: **desinsectació i desratització**;

tractament dels residus sòlids, bé per **incineració** –que pot contribuir a la **pol·lució** o **contaminació atmosfèrica**–, bé recorrent als **abocadors** que, sovint són causa de filtracions contaminants;

evacuació i **tractament** d'aigües residuals, domèstiques o industrials;

control de la contaminació de l'aire per fums i gasos procedents d'indústries, de sistemes de calefacció o dels diversos mitjans de transport;

reducció de la contaminació acústica, etc.

La lectura del Projecte de sanejament del subsòl de Barcelona, redactat per l'enginyer i arquitecte Pere Garcia Fària i publicat l'any 1893, amb la descripció de l'estat deplorable de les **clavegueres** existents dóna noció del salt experimentat en aquesta xarxa de conductes durant el nostre segle; la conversió d'una autèntica immundícia en un **clavegueram** propi d'una ciutat tirant a civilitzada, es deu totalment a Garcia Fària.

A ben segur, servir-se de mots com els citats a continuació ha de resultar –per a una persona mínimament interessada– còmode i d'una fluïdesa extrema:

abocador (en castellà, *vertedero*)

claveguera (en castellà, *alcantarilla*)

clavegueram (en castellà, *alcantarillado*)

desratització

mitjà de transport (i mai l'incongruent «*medi de transport*»!)

pol·lució, que indica l'acció i l'efecte del verb **pol·luir** i no del verb «*pol·lucionar*», totalment inexistent

la pols, substantiu **femení** que significa massa de partícules... etc (en castellà, *el polvo*) que ningú no confon –és clar– amb el pols (en castellà, *el pulso*)

sanejament i els mots de la seva família, com ara sanejar o sanejable.

Higiene alimentària

El problema dels aliments és antic. Ja Arnau de Vilanova, en el «Regiment de sanitat», li dedica onze capítols i diu –en relació al peix, per exemple– que «hom deu esquivar aquell qui és en rius petitons qui van suau, e majorment si el riu rep en si mateix sutzura de cànem o de lli o d'herbes podrides, o llims de cuirs, o la sutzura que ix de llur adob, o altres superfluitats de viles o de castells». Es veu, doncs, que també és antic el problema dels abocaments industrials.

I també és antic el problema de les repercussions nocives derivades d'una alimentació malsana. El Primer Congrés d'Higiene de Catalunya –recordem-ho, de 1906– féu públic que un 37% de poblacions catalanes declaraven com a causa important de morbiditat l'alimentació insuficient o de mala qualitat.

En l'actualitat –i encara que resulti difícil de creure-ho– el problema s'ha agreujat a causa de l'aparició dels **additius**, substàncies que són afegides als aliments amb la intenció d'augmentar llur conservació o de millorar-ne les característiques. Però, de tant en tant, un científic descobreix que un determinat additiu no és tan **innocu** com es creia o que la substància, en comptes d'ésser **innòcua**, és fins i tot patògena; i, mentrestant, amb la confiança en la **innocuitat** del producte, milers de persones n'han fet ús i han resultat afectades, **a curt o a llarg termini**, per la toxicitat de l'additiu.

Hi ha mots que ens sobten per llur aparença arcaica i, en canvi, són actuals tot i no formar part d'un lèxic usual:

sutzura significa, exactament, brutícia;

llim equival a fang, però també indica les escorces que es fan servir en l'operació de l'adob de les pells i

superfluitats o sobrefluitats, que en un sentit ampli vol dir cosa supèrflua, té en el nostre cas el significat de deixalles, aigües residuals, etc.

D'altra banda, hi ha mots que són objecte d'un ús ben freqüent però, així i tot, són mereixedors d'una petita atenció especial:

additiu, addició
innocu, innòcua, innocuïtat
curt termini, llarg termini

Pel fet que la producció d'aliments –en el món urbà– sol estar allunyada en l'espai i en el temps de llur consum, l'ús dels additius és inevitable i fins i tot –amb els controls adequats– convenient; això explica que siguin tan nombrosos. N'hi ha

que actuen sobre el color de l'aliment:

blanquejants,
colorants,
descolorants,
fixadors del color;

o sobre el sabor o l'aroma:

amargs,
aromàtics,
edulcorants;

d'altres estableixen l'aspecte físic:

antiaglomerants,
antispumants,
enduridors,
espesidors,
gelificants,
humectants,
tensioactius,
texturitzants;

uns altres impedeixen les alteracions

químiques: antioxidants, o

biològiques: conservadors antifúngics o antimicrobians;

i d'altres són coadjuvants tecnològics:

clarificadors,

dissolvents,
neutralitzadors.

La higiene de l'aigua és tota una altra història: va del manteniment de la potabilitat de la destinada a la beguda i la preparació dels aliments (que pot contenir gèrmens, residus pesticides, metalls pesants, etc) fins a l'adequació de les destinades a activitats lúdiques (parcs aquàtics, piscines, etc).

De dites n'hi ha per a tots els gustos i per a totes les ocasions. Així com l'epi-grama de Marc Valeri Marcial –escrit ara deu fer uns mil nou-cents anys– que diu «La vida no consisteix a viure sinó a tenir salut» coincideix plenament amb els punts de vista actuals, el proverbi –no tan antic, ni de bon tros– que sentència «El metge cura, la natura guareix» hauria d'ésser sotmès a una crítica severa; i és que les coses de la medicina han canviat molt al llarg dels segles.

Avui, en un gran nombre de casos i per mitjà d'un bon ventall de terapèutiques, podem afirmar que el metge guareix, que restitueix la salut al malalt, que és una peça important en el procés de restauració de la salut. I la seva actuació pot ésser domiciliària o ambulatoria (**assistència primària**) o amb el malalt ingressat en un centre (**assistència hospitalària**).

Insistim que **curar** és tenir la cura mèdica
d'un malalt, d'una malaltia, d'un mal,
és emprar els mitjans necessaris per a procurar el seu
guariment;
que, per això, ben naturalment i amb molta propietat,
parlem de
medicina curativa encara que les actuacions compreses
en l'al·lusió
no aconseguixin el **guariment** perseguit.

Assistència primària

Cada dia es veu més clar que l'assistència primària, a més de les activitats

curatives, ha de comprendre l'atenció preventiva. Entre aquests dos tipus d'acció hi ha notables diferències:

assistència clínica / atenció preventiva

– la iniciativa és	del pacient	del metge
– la naturalesa de l'assistència és	imprevisible	previsible
– l'assistència és	immediata	no urgent
– el centre d'atenció és	un pacient	un grup de pacients amb un factor de risc
– la competència és	del metge	o d'una altra persona de l'equip
– la documentació, els registres, etc, són	útils	absolutament necessaris
– l'avaluació de la intervenció és	molt complexa	simple

No cal dir que, en assistència primària, qualsevol acte mèdic pot arribar a ésser molt **complex** (atenció, «*complexe*» és un mot inexistent i, per tant, inadmissible)

Un acte mèdic comprèn, entre d'altres moments,

l'**anamnesi** (plural, les anamnesis)

l'exploració física, amb la inspecció,

la palpació, la **percussió** i

l'auscultació –amb l'inevitable

fonendoscopi– (amb una i final)

potser l'estudi d'**unes anàlisis** (singular, una anàlisi, femení)

potser l'examen d'unes radiografies en un **negatoscopi** (amb una i final)

i potser encara moltes altres coses.

Assistència hospitalària

El món dels hospitals, que a més d'aspectes assistencials inclou qüestions de gestió i d'administració, de relacions internes i de relacions amb la resta de la xarxa sanitària, ha generat una terminologia tan vasta que es mereix –com a tema únic– un proper recull lexicogràfic.

Que un mot pertanyi al gènere masculí en una llengua i al femení en una altra és un fet freqüent i, tal com afirmen els entesos, no té res a veure amb ganes de fer la guitza; és així, i prou.

la resta és femení, tant si es tracta d'un sobrant, com si són **unes restes** arqueològiques, com si són **unes restes** humanes;
contràriament, **el compte** és un mot masculí, tant si és **un compte** bancari o un **compte** corrent, com si és el **compte** del restaurant o el **compte** leucocitari.

Per bé que no forma part de la intenció d'aquest recull desenvolupar els temes amb extensió, les definicions sí que convindria de repassar-les, si més no per, així, disposar d'un punt de referència:

- **la promoció de la salut** és el conjunt d'activitats organitzades que la comunitat du a terme, dirigides al foment i a la defensa de la salut i a la prevenció de les malalties mitjançant actuacions **sobre la persona**;
- **la prevenció** inclou qualsevol mesura que permeti de reduir la probabilitat d'aparició d'una afecció o malaltia o bé d'interrompre o alen-
tir la seva progressió;
 - és **primària** quan tendeix a reduir l'aparició de nous casos de malaltia. O sigui, quan busca de disminuir la probabilitat d'**ocurrència** o de reduir la **incidència**, que ve a ésser la mateixa cosa;
 - és **secundària** quan l'objectiu és detenir o frenar la progressió d'una malaltia per mitjà del diagnòstic i del tractament precoços;
 - és **terciària** quan intenta d'evitar la progressió de la malaltia cap a la invalidesa o mira de millorar les funcions residuals en el cas d'invalideses ja establertes mitjançant la rehabilitació i la reinserció social.

La promoció de la correcció gramatical i la prevenció de les errades impulsen, benèvolament, els comentaris següents:

- alentir, alentit, alentiment** són els termes indicats per expressar la idea de fer més lent. En motors –i només en motors– és admès, com a gal·licisme, el mot *ralentit*, amb la r inicial.
- eradicació, eradicar, eradicatiu** s'escriuen amb una sola r, a semblança de suprarenal o de birefringent. Com ja és sabut, **eradicació** és la cessació completa i permanent de la trans-

missió d'una malaltia arreu del món. A diferència d'**eliminació** que és la cessació completa de la transmissió d'una malaltia en una àrea geogràfica determinada.

incidència i **ocurrència** són mots esdrúixols –i per tant duen accent– perquè la **i** i la **u** febles no formen diftong amb la vocal següent, llevat del cas de la **u** darrera **g** o **q** (llengua, obliqua).

precoç, en singular, és un adjectiu d'una sola terminació: el tractament precoç, la pubertat precoç. En plural, en canvi, té dues terminacions: els diagnòstics precoços, les intel·ligències precoces.

raó (en el sentit de quocient entre una quantitat i una altra) és una paraula catalana que fa del tot innecessari l'ús de *ratio*; de la mateixa manera que els mots **relació** i **taxa** substitueixen clarament i respectivament *relationship* i *rate*.

risc, pel fet d'acabar en **–sc** (igualment com els mots acabats, per exemple, en **x** o **xt**) formen el plural afegint **–os** al singular: de risc, **riscos**, de reflex, **reflexos** i de text, **textos**. (I prou dels heterodoxos «*reflexes*» i «*textes*».)

L'exposició dels grups humans a una determinada malaltia és diferent. Es dóna el nom de **cohort exposada** al grup de persones en què l'exposició és alta i el de **cohort control** al grup d'exposició nul·la.

La **prevenció primària** és duta a terme, generalment, en el marc de l'atenció primària, encara que també pot efectuar-se en escoles, fàbriques, etc. En formen part les immunitzacions i la quimioprofilaxi i l'educació sanitària.

La **prevenció secundària** es val, bàsicament, dels cribratges.

Immunitzacions i quimioprofilaxi

«La immunització dels habitants d'un país o d'una localitat és l'única

garantia positiva que, o no hi serà importada una epidèmia de glàndola, o quedarà breument extingida en son origen», digué l'any 1901 el president del Cos Mèdic Municipal de Barcelona, Frederic Viñas i Cusi. I la raó que tenia no era exclusiva per a la pesta, sinó –el temps ho ha demostrat– pot fer-se extensiva a moltes altres malalties.

Sabem que la **immunització** pot ésser **activa** o **passiva**. La primera és sinònim de **vaccinació** i la segona consisteix en l'aportació passiva d'anticossos, mitjançant l'administració de sèrums o immunoglobulines.

I ara hem arribat als mots en litigi. Els termes **vacuna**, **vacunal**, **vacunar**, **vacunació** –tan arrelats– procedeixen de l'adjectiu *vacú*, *vacuna* i el radical que en deriva que, en català (tal com succeeix en francès, en italià, en portuguès, en anglès i, fins i tot, en alemany), no existeixen. En totes aquestes llengües, el radical d'aquells mots és *vacci*– i les correspondències als castellanismes mencionats inicialment es formen a partir d'aquest radical; i així, ningú no discuteix, per exemple, l'anglès *vaccine*, el francès *vaccinale*, l'italià *vaccinare*, el portuguès *vacinação* o l'alemany *Vakzinetherapie*. En el nostre cas, els mots genuïns són **vacci**, **vaccínic**, **vaccinar**, **vaccinació**, etc, i les formes *vacuna*, *vacunació*, etc són –sense atenuants– castellanismes. Que l'ús generalitzat d'un mot no del tot correcte fa que s'hagi, en certs casos, de transigir, no equival a l'acceptació plena del mot; diguem **vaccinació** o *vacunació* segons la pròpia comoditat o la circumstància, però sabent que –en el segon cas– no fem ús del mot genuí.

Els vaccins (o les vacunes) poden ésser objecte d'una classificació microbiològica que els subdivideix en **vírics** (o víriques) –dels quals n'hi ha de **vius atenuats** i d'**inactivats**– i **bacterians** –que poden ésser, també, **vius atenuats** o **inactivats**–.

Segons la conveniència de llur administració, els vaccins han donat lloc a dos grups de **vaccinacions**: les **sistemàtiques** i les **no sistemàtiques**.

Siguin quines siguin les característiques d'un vaccí o d'una vacunació, la seva adjectivació només pot fer-se per mitjà –és clar– d'un adjectiu o de la preposició **de** seguida del nom de la malaltia.

És el cas del **vaccí de la febre groga**, malaltia d'adjectivació impossible. Fora d'algun cas com aquest, podem optar, per exemple, entre **vaccinació contra l'hepatitis B** o **vaccinació antihepatítica B**, però no «antihepatitis B».

Amb aquest criteri, els vaccins i les vacunacions (o les vacunes i les vacunacions, vinga, com hi ha món!) són:

antivariolosa
antixarampionosa
antirubeòlica
antiparotidítica
 (triple vírica)
antitetànica
antipertússica
antipoliomielítica
antigripal
antihepatítica B
antipneumocòccica
antimeningocòccica
antifòidial
anticolèrica
antiràbica

Fem atenció –encara que només sigui un instant– als mots **víric**, **vírica** que és l'únic adjectiu relatiu o corresponent a virus. L'adjectiu «*viral*» és un calc anglès incorrecte.

pneumocòccic, que com tots els mots amb la forma

prefixada pneumo- i, també, amb la forma pneumato- s'escriuen amb una p.

malaltia pulmonar obstructiva crònica, una de les principals indicacions de la vacunació antipneumocòccica, és representada, en català, per la sigla **MPOC**.

emfisema (amb **em** inicials) **pulmonar**, **bronquitis crònica** i –per a alguns autors– **asma** (mot femení) **bronquial** i **bronquièctasi** són les afeccions compreses en la MPOC.

hoste, direm de passada, és l'organisme vegetal o animal sobre el qual o a costa del qual viu un paràsit.

La immunització passiva consisteix, hem dit, en l'aportació d'**anticossos** mitjançant l'administració de **sèrums** o d'**immunoglobulines**. Els sèrums acostumen a ésser **heteròlegs** i, en canvi, les immunoglobulines són d'origen humà o sigui **homòlogues**; s'obtenen a partir d'una **reserva** de plasma d'individus normals o bé –en el cas de les immunoglobulines hiperimmunes– a partir de plasma d'individus especialment immunitzats o que presenten un títol elevat d'anticossos de resultes de la infecció natural.

L'oblit de les precisions següents desdiria en alt grau dels catalanoparlants amb estudis:

anticòs du accent greu damunt la **o**; el plural **anticossos** no s'accentua.

immunitat i tots els membres de la seva família s'han d'escriure amb dues emes. En català, davant **b**, **p** i **m**, s'escriu sempre **m**, mai **n**.

sèrum es diu sèrum –i de cap altra manera– tant si és fisiològic com si és antibotulínic.

homòleg i **heteròleg** fan el femení **homòloga** i **heteròloga**, respectivament.

reserva, **fons comú** i, fins i tot, **banc** podrien molt bé ésser la traducció catalana del mot anglès *pool*.

La **quimioprofilaxi** –l'administració a un individu sa d'un quimioteràpic o d'un antibiòtic per prevenir el desenvolupament d'una infecció o la seva conversió en una forma activa de malaltia– pot conduir a un increment del nombre de **soques** bacterianes resistents als antibiòtics. Per aquest motiu, cal recórrer a la quimioprofilaxi en comptades i específiques ocasions: les indicacions més clares del seu ús són els contactes amb la malaltia meningocòccica o la tuberculosi, els viatges a països d'endèmia palúdica i els brots de febre reumàtica.

Ja fa molt de temps que –per ventura– és del domini públic que

soca és l'equivalent català del mot anglès *strain*, del castellà *cepa* i del francès *souche*, i que

meningocòccic, com tots els altres derivats referents a bacteris de forma coccàcia, s'escriu –per raó etimològica– amb dues ces. I que

bacteri, substantiu masculí, és preferent –també per la seva etimologia– a la forma femenina *bactèria*.

Educació sanitària

Tot i que el terme **educació** tant significa l'acció d'educar com l'efecte, la responsabilitat del sanitari (metge, assistent social, personal d'infermeria, farmacèutic) radica –pel que fa a educació sanitària– en el primer dels significats. Entendrem, doncs, per **educació sanitària** el conjunt d'activitats i d'exemples del professional conduents a la modificació en sentit favorable dels coneixements, les actituds i els comportaments de salut dels individus, grups i col·lectivitats.

En anglès, la inclouen en el terme genèric *counseling*, que també els serveix per al consell genètic o el consell matrimonial (*genetic counseling, marital counseling*).

L'educació sanitària, amb les immunitzacions i els cribratges, són els punts bàsics de la medicina clínica preventiva i, en el terreny de l'assistència primària, fóra irracional i irresponsable no aprofitar l'ocasió per a impartir-la.

L'educació pot fer-se en persones malaltes o en persones sanes; té uns **aspectes actius** –el consell mèdic– i uns de **passius** –l'exemple– i el seu objectiu últim és la inducció a l'adopció de **conductes positives de salut** (alimentació equilibrada, exercici físic raonable, etc) i a l'abandonament de les **conductes malsanes** (consum de tabac, consum excessiu d'alcohol, etc). La transcendència de l'educació sanitària és enorme, ja que la conducta humana és, en l'actualitat, el principal determinant de la salut en els països desenvolupats.

Sembla ben clar que la pràctica de l'educació sanitària és una **obligació** per a tots els professionals de la salut, encara que no ho dicti cap disposició: per un elemental sentit de responsabilitat. Igualment, és una **obligació** construir la conjugació d'**obligació** amb el verb **haver** i la preposició **de**: **hauriem de procurar** que no ens **hagin de corregir** ni quan **hem de fer** un parlament ni si **haguéssim d'escriure** un dictamen. En formes com aquestes, **hem d'oblidar** el verb tenir i no **hem de recórrer** mai a expressions aberrants com l'inadmissible «*tenim que*».

Consell alimentari

Els sanitaris capaços de donar bons consells i la gent capaç de demanar-ne no són uns apareguts de nou; són tan antics, almenys, com la gent capaç de no fer cap cas del consell que reben i potser en el camp del consell alimentari és on més abunden les persones sordes a les bones paraules.

Un dels exemples més escandalosos d'aquestes situacions l'explica Francesc

Eiximenis –cap a l'any 1400– en el Terç Llibre del «*Crestia*»; reproduïx la carta que «un gran golafre eclesiàstic trameté a un metge per demanar-li consell». Diu: «Sapigueu, senyor, que no visc ben sa ni puc quasi menjar car jamai no tinc fam.» Després, descriu els seus àpats i, per exemple, «a la tardor menjo tords grossos, tudons, fotges i carn de caça, és a dir, cèrvols, cabriols, cabra salvatge, llebres, conills.» «A la fi de taula, flaons i formatjades, i formatge fregit amb mantega, o fos al forn, damunt cobert de sucre i posat en pa torrat.» L'eclesiàstic es queixa perquè «desitjo molt d'ésser delgat, per tal que quan vaig per la ciutat i em veuen les dones, que no m'escarneixin, veient el ventre que tinc gros.»

La «resposta que el metge féu al dit capellà» ja no podia ésser més contundent: «Vostra folla lletra he rebuda, que resposta no mereix, car heu perdut el seny i no sabeu on vós sou. El regiment de vostra vida és tal, que us portarà a gran confusió i vergonya davant homes i Déu.» Després venen els consells que –Eiximenis no ho conta– no se sap si van fer algun efecte.

El consell alimentari o consell dietètic només és un dels aspectes de l'**educació nutricional**; també hi són compreses la informació als consumidors dels components dels aliments envasats i la descripció dels nutrients que té un aliment.

Són **nutrients** les proteïnes, els glúcids (o hidrats de **carboni**), els lípids (o **greixos**), les vitamines, els minerals i l'aigua.

Procurem de no confondre el **carboni** i el carbó; massa sovint se sent parlar dels «hidrats de carbó», substàncies del tot inexistents.

Sense cap mena de vergonya podem triar entre referir-nos als **greixos** o als lípids; són termes equivalents. En canvi, citar –entre els nutrients– *les grasses*, podria ésser considerat –a més d'un disbarat– una mostra de mal gust.

Serie tan erroni com parlar dels àcids «greixosos»; els components dels greixos són, de tota la vida i a més dels esters de glicerol, els **àcids grassos**.

És bo de tenir present que els **greixos saturats** o sigui els lípids que contenen àcids grassos sense cap **dobte enllaç** en la seva estructura són especialment de témer; quan se'n fa un consum excessiu sembla que augmenta la freqüència de malalties càrdio-vasculars i d'alguns càncers. També és associada a una major freqüència de malalties càrdio-vasculars la presència sèrica de taxes altes de **lipoproteïnes de baixa densitat (LDL)**, d'un alt contingut en triglicèrids, colesterol i fosfolípids.

D'altra banda, una taxa sèrica elevada de les **lipoproteïnes d'alta densitat (HDL)** sembla que comporta una menor freqüència de malalties càrdio-vasculars.

Remarquem que en el mot **càrdio-vascular** intercalem un guionet entre els seus components; també ho faríem en el mot gastro-intestinal, per exemple. En canvi s'escriuen sense guionet cardiomegàlia o gastroptosi. La diferència és clara: es fa ús del guionet en el cas que la relació entre els components del mot sigui copulativa, és a dir, quan el signe podria ésser substituït per la conjunció i, com en els exemples citats inicialment (càrdiac i vascular, gàstric i intestinal).

És convenient d'advertir que han estat convingudes unes normes internacionals per a les sigles de la nomenclatura bioquímica. En el cas de no haver arribat a aquest acord, la sigla de l'àcid ribonucleic (**RNA**), per exemple, en català seria ARN i en alemany RNS (*Ribonukleinsäure*). Atents, doncs, a les normes internacionals, les lipoproteïnes d'alta densitat i de baixa són representades per les sigles **HDL** i **LDL**, amb les inicials dels mots *high* i *low*.

No cal dir que qualsevol consell alimentari ha d'ésser fet amb coneixement del **requeriment nutricional** (o **necessitat nutricional**), entès com a quantitat necessària d'un nutrient per dur a terme adequadament la seva funció en l'organisme. És només a partir d'aquest coneixement que podran ésser fetes les **recomanacions nutricionals**, també anomenades **aportació nutricional aconsellada**.

El **desequilibri alimentari** —la inadequació de la ingesta d'aliments o grups d'aliments a les recomanacions nutricionals— té una clara relació amb la presentació de molt diverses afeccions: malaltia coronària, hipertensió arterial, càncer, diabetis, obesitat, malalties esquelètiques, càries dental, anèmia, goll endèmic, etc.

Consell i prescripció d'exercici físic

L'exercici físic no és cap invenció del segle XX, encara que molta gent s'ho cregui. Ja era recomanat per metges i pedagogs fa una eternitat d'anys; Arnau de Vilanova, per exemple, deia:

«Encara que les grosses superfluïtats, com ara les que són en els budells o en la veïga, ixen d'alguns cossos sense exercici, les subtils, emperò, que pels porus de la cotna han d'eixir i que majorment s'ajunten als braons dels membres i entre la carn i la cotna, no poden arribar a eixir del cos sa sinó per exercici.»

Diguem que en temps d'Arnau de Vilanova **cotna** era un equivalent usual de pell i **braons dels membres** era sinònim de musculatura.

I Rabelais —en un altre to i dos-cents anys després— contava que quan l'educació de Gargantua fou encomanada a bons pedagogs

«feien cap als prats i jugaven a pilota, al frontó o a pilotejar als tres

cantons, exercitant elegantment els cossos com abans havien exercitat els esperits.»

Els entesos consideren com a **activitat física** qualsevol moviment corporal que té com a resultat una despesa energètica que s'afegeix a la despesa del metabolisme basal, mentre que **exercici físic** és l'activitat física planificada, estructurada i repetitiva, que té per objecte la millora o el manteniment d'un o més dels components de la forma física.

Ningú no dubta que l'activitat física pot contribuir a la prevenció i el control d'afeccions diverses (la malaltia coronària, la hipertensió arterial, etc) i produeix efectes beneficiosos (pèrdua de pes, etc), però pot provocar –quan té les característiques d'exercici físic– lesions músculo-esquelètiques o accidents cardío-vasculars, per exemple. O sigui que l'exercici físic comporta un **risc**, si bé la inactivitat també en comporta.

Una comunicació presentada al Dotzè Congrés de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana (1984) parlava de la possibilitat d'emmalaltir pel fet de fer esport i de la necessitat de fer esport per no emmalaltir.

És indispensable el consell de l'educador sanitari i cal fer el cribatge dels subjectes amb risc.

Consell antitabac

És una llàstima: el tabaquisme és el principal problema de salut pública susceptible de prevenció i, ara com ara, no sembla que la seva solució vagi per bon camí.

Al voltant del 40% dels metges, del personal d'infermeria, dels mestres i professors de Catalunya són fumadors, un 25% dels metges permeten fumar a les sales d'espera i gairebé un 10% fumen en presència dels pacients. I només un 49% dels metges aconsellen sistemàticament als pacients que deixin de fumar.

Avui ningú no dubta que la dependència del tabac, a més del clàssicament acceptat caràcter psíquic, té un component físic lligat a la nicotina. Per tant, sense cap mena de dubte, es tracta d'una addicció (grau de dependència física envers una determinada substància o medicament).

El compte amb què ha d'ésser tractada qualsevol **addicció** cal que sigui extrem. Perquè la llengua arriba, en algunes ocasions, a resultats que semblen fets a posta per a entrebancar: generosa, ens ofereix els mots **addicció**, **addició** i **adició**. El primer és el del nostre interès, el segon equival a suma, a l'acció d'afegir, i el tercer pertany a la terminologia del dret civil. Hem de referir-nos a l'**addicció** –al tabac o a la substància que sigui– amb una gran atenció.

El fum del tabac conté substàncies perjudicials en la **fase de partícules** (el quitrà i la nicotina) i en la **fase gasosa** (el monòxid de carboni).

El **quitrà** conté substàncies carcinògenes i substàncies irritants, en conjunt responsables de la patologia respiratòria del fumador.

La **nicotina** i el **monòxid de carboni** són responsables d'un augment de risc pel que fa a la patologia cardío-vascular.

De la nocivitat del fum del tabac en resulten afectats, és clar, els fumadors però també els fumadors passius. L'**exposició passiva al tabac** és la que sofreix un no fumador en un ambient contaminat pel fum de fumadors.

Finalment, rep el nom de **taxa de cessació tabàquica** el resultat de dividir el nombre d'ex-fumadors per la suma dels fumadors i els ex-fumadors, en un moment donat.

Recordem que el català posseeix una **s** sorda o forta i una **s** sonora o suau. La primera és la que se sent en mots com **pensa** i la segona és la que se sent en mots com **causa**. La pronúncia és tan important que, quan hom no pensa a fer la distinció entre els dos sons, la impressió que causa és més aviat exòtica.

El so és de **essa sorda** en clàssic, passiu, cessació i, així mateix, en classe, possessió, pressió, impressió, discussió, agressió, dissolució, etc.

En canvi, és de **essa sonora** en físic, fase, gasós i també en frase, crisi, tuberculosi, residu, gasa, obesitat, etc.

Si volem que en una dissertació hi hagi, entre el fons i la forma, l'adequada cohesió aprofitem l'ocasió de fer inclusió entre els propòsits el de no fer ommissió d'aquests detalls fonètics.

Consell per a la prevenció de les malalties de transmissió sexual i de la SIDA

Les malalties de transmissió sexual (**MTS**) són malalties infeccioses en les quals la transmissió sexual té importància epidemiològica, tot i que en algunes aquest mecanisme no sigui el més important.

El concepte de MTS ha substituït el de malalties venèries (sífilis, gonocòccia, xancre tou, granuloma inguinal i limfogranuloma veneri), ampliant-lo amb l'addició d'altres malalties d'origen bacterià, víric, fúngic o protozoic.

Recordem

- de **transmissió**, la doble essa i, per tant, el so de essa sorda o forta;
- de l'adjectiu **veneri, venèria**, la diferència de terminació respecte al castellà;
- de **gonocòccia**, com a gonococcèmia i a gonocòccic, la doble ce etimològica;
- de l'adjectiu **inguinal** la seva relació amb l'**engonal** (un granuloma, una adenopatia o una hèrnia de l'engonal són inguinals).

Les MTS –segons les declaracions epidemiològiques– constitueixen la segona causa de malaltia a Europa; només les superen les malalties del tracte respiratori. En algunes malalties de transmissió sexual la **morbidity** disminueix i en d'altres augmenta; d'entre aquestes, la d'un increment més preocupant és la infecció pel **virus de la immunodeficiència humana (VIH)**, culpable de la **SIDA**.

Com que –per ara– no hi ha mesures terapèutiques que permetin el control de la SIDA, la millor conducta sanitària a seguir és la **prevenció primària**, és a dir, la que tracta d'impedir l'aparició de nous casos per mitjà de l'**educació sanitària**.

Quan parlem d'aquestes qüestions, hauríem de fer atenció a

- **morbidity**, amb **d**, no amb **i**;
- **immunodeficiència**, amb les dues emes;
- **SIDA**, del gènere femení, ja que ens referim a **una síndrome**;
- l'expressió **hi ha**, que mai no té plural –a semblança de la castellana *hay*–, encara que faci referència a un objecte plural. Direm –i no de cap altra manera– que, fa uns

anys, no **hi havia** els esforços actuals; que, ara, **hi ha** moltes esperances i que vindrà dia que **hi haurà** els recursos eficaços.

De les **recomanacions possibles per a la prevenció primària de les MTS** (abstinència de relacions sexuals, manteniment de relacions sexuals de monogàmia mútua amb una parella no infectada, abstenció de relacions sexuals amb persones de les quals es desconeix la possible pràctica de conductes de risc i, en tot cas, utilització de tècniques de sexe segur, utilització correcta i sistemàtica del preservatiu) només farem al·lusió a la darrera de les citades.

Com que el preservatiu és un invent de l'higienista anglès Condom, del segle XVIII, és absolutament impossible de trobar textos clàssics o medievals que hi facin referència. A ben segur, la prioritat la té un passatge de la «Història de la meva vida» de Giacomo Casanova. L'estiu de 1760 –l'invent devia ésser recentíssim– era a Ginebra i el síndic de la ciutat l'invità a una festiva vetllada; els participants eren els dos cavallers i «tres senyoretetes que, sense ésser riques, pertanyien a bones famílies». «El síndic, molt acuradament, es va treure de la butxaca un paquetet de fines caputxes angleses i es posà a fer un gran elogi d'aquest admirable preservatiu contra un accident que podria causar un penediment horrorós i inútil. Les jovenetes ja les coneixien i semblaven molt satisfetes de la prevenció; van esclafir a riure en veure la forma que agafaven aquelles fundes quan, bufant, les inflàvem.»

Realment, seria contrari a totes les lògiques del món que unes jovenetes i uns cavallers del segle XVIII tinguessin més clares les mesures de prevenció que els impetuosos habitants del segle XX.

Consells per a la prevenció dels accidents

Els accidents són una important causa de mortalitat, morbiditat i invalidesa a Catalunya; i, a més, amb una clara tendència a l'increment.

Els accidents ocupen el quart lloc entre les causes de mortalitat, darrera de les malalties de l'aparell circulatori, del càncer i de les malalties de l'aparell respiratori. Aproximadament, un 6% de les morts ocorregudes a Catalunya són degudes a accidents, emmetzinaments i violències.

La morbiditat per accidents és difícilment quantificable: molts dels accidents no mortals –tant de trànsit, com domèstics (intoxicacions accidentals, caigudes), esportius o laborals– no són declarats.

D'entre els accidents mortals, els de trànsit –amb gairebé un 40% del total– ocupen el primer lloc. A una gran distància, vénen els deguts a caigudes accidentals (10%), els ofegaments i submersions accidentals (3%) i els de tipus industrial (2%).

Si no fos perquè, més d'una vegada, encara s'observen vacil·lacions pel que fa als termes següents, no caldria recordar que

- el nombre i distribució de les malalties que sofreix una població en un moment donat rep el nom de **morbiditat**;
- són nombrosíssimes les paraules que en castellà tenen la terminació *–ez* (*invalidéz*, per exemple) i en català acaben en **–esa**. Per exemple, acidesa, **invalidesa**, mudesa, nitidesa, pal·lidesa, pesadesa, tímidesa;
- un **emmetzinament** no és la mateixa cosa que en **enverinament**. Emmetzinament és l'estat morbós produït per l'absorció d'una **metzina** (substància que en ésser introduïda en l'organisme pot produir un efecte morbós o causar la mort). Enverinament, en canvi, és la intoxicació produïda pel **verí** que injecten en mossegar

o picar diferents animals. Ambdós termes queden inclosos en el mot **intoxicació**;

- produeix un efecte penosíssim escoltar com persones que han anat a escola parlen d'accidents de *trâfec* o de *trâfic*; el *trâfec* (en castellà, *trajín*) és un afer que causa enrenou o trasbals i el tràfic pot ésser de mercaderies, de blanques o d'esclaus. Els accidents que provoquen la desgraciada enorme pèrdua d'anys potencials de vida són **accidents de trànsit**.

A tot arreu, les associacions professionals i les autoritats sanitàries recomanen que els metges assistencials donin bons consells als conductors i ocupants de vehicles de motor i a la població en general. Una visió realista de la qüestió inclina a pensar que els bons consells –tot i ésser distribuïts amb la millor bona fe– no acabaran de donar els efectes desitjats, almenys mentre –simultàniament– siguin impartides als quatre vents la publicitat i la mitificació de les velocitats infernals, la mística de la competitivitat i el risc, i mentre la immensa majoria de les mesures punitives siguin motivades per una mica d'aparcament indegut.

Consells per a la prevenció de les malalties buco-dentals

La veritat és que les dents ocupen allò que se'n diu un primeríssim pla; només cal parlar o somriure i ja mostrem les dents a la concurrència. Per això no causa cap estranyesa que, des dels temps més reculats, hagin estat objecte d'atencions i motiu de recomanacions. El nostre Arnau de Vilanova, en la seva obra «*De ornatu mulierum*», exposa diverses fórmules per a conservar-les, per a evitar el dolor que poden provocar i per a combatre la mala olor de l'alè i la càries; entre d'altres recomanacions, aconsella de fregar les dents amb unes pólvores abans i després de menjar.

Ara, convindria de recordar que **dents és un mot femení** i que hi ha

dents incisives, dents canines i dents premolars i molars (també dites **les incisives**, els ullals i els queixals), i que la primera dentició –dents de llet o **decídues** o **caduques**– la componen **les incisives, les canines i les dues premolars, primera i segona**.

Les malalties buco-dentals (càries i malalties periodontiques) són un dels problemes de salut de més prevalença en la nostra comunitat. A més, una vegada establertes, són persistents i no guareixen espontàniament. Per aquest motiu i perquè durant aquest segle la prevalença de la càries ha experimentat –en els nostres medis– un molt notable increment, les polítiques sanitàries han decidit d'atendre prioritàriament els aspectes preventius d'aquesta patologia, amb la promoció de l'ús del fluor, el consell de la reducció de sucres refinats i la higiene dental.

Les persones que entenen d'aquestes coses estan d'acord que

- **càries** s'accentua pel fet d'ésser una paraula esdrúixola, ja que la **i** i la **e** no formen diftong;
- **promoció** és l'acció i l'efecte de **promoure** i podem dir igualment, per tant, **farem una promoció** o **promourem**, però mai «*promocionarem*», que pertany a un verb inventat per persones poc documentades;
- **la higiene**, pel fet d'ésser un mot femení que comença en **i** feble precedida d'una **h**, no s'ha d'apostrofar. Com tampoc no es fa ús de l'apòstrof en mots femenins si la lletra inicial és una **u** feble, precedida o no d'una **h**, (la urèmia, la humanitat) o una **i** feble (la il·lusió).

El mètode més efectiu per a la prevenció de les càries, mitjançant el fluor, és la **fluoració** de l'aigua de beguda. També poden ésser recomanats suplementes fluorats, **col·lutoris** fluorats i **dentífricis** fluorats.

La recomanació de la reducció de la ingesta de sucres refinats deriva de la constatació de llur **cariogenicitat**.

La higiene dental encara s'hauria d'aconsejar amb més insistència: un bon raspall, un dentífric fluorat i a raspallar s'ha dit, en llevar-se, abans d'anar a dormir i després de cada àpat.

En un tres i no res, podem fer atenció als mots

- **col·lutori**, amb la seva magnífica ela geminada;
- **dentífric** o **pasta dentífrica**;
- cariogenicitat, que equival a efecte **cariogen** (sense accent) o acció **cariògena** (amb accent);
- **raspall** i l'acte d'usar-lo, **raspallar** (sense una **t** que, molt sovint, s'hi sent mig amagada).

Cribratges

La paraula anglesa *screen* és d'aquelles que té múltiples significats; no pas un dels menys importants és el de **sedàs** o **tamís** i l'acció de **passar pel sedàs** i, en un sentit més recòndit, el d'**investigar a fons i minuciosament, escrutar, escodrinyar**.

Amb un encert evident, quan va convenir de donar un nom a «l'aplicació de procediments de selecció (qüestionari, examen físic, proves específiques) a poblacions d'individus aparentment 'sans', amb l'objectiu d'identificar, en la fase de latència, aquells que poden estar malalts o aquells que presenten un incrementat factor de risc d'adquirir una determinada malaltia», hom va recórrer al mot *screening*.

El neologisme català corresponent ha estat format seguint el recurs habitual

d'utilitzar elements d'origen grec o llatí, amb fidelitat etimològica. Els exemples són infinits: l'adjectiu relatiu a boca és bucal i el relatiu a llavi és labial i la inflamació del laberint és una labirintitis. En el cas de *screening*, el formant llatí escollit ha estat *cribrum* –que significa precisament sedàs– i el neologisme resultant, el **cribratge** que ara ens ocupa.

El cribratge pot ésser aplicat a grans grups de població no seleccionada (foto-seriacions a tots els treballadors d'una empresa, proves tuberculíniques a tots els alumnes d'una escola, etc) i, en aquest cas, rep el nom de **cribratge massiu** o **cribratge de població**.

Quan les proves de cribratge són efectuades per un clínic i exclusivament entre els seus pacients, amb intenció de detectar una afecció determinada o un determinat factor de risc, el cribratge és anomenat de **recerca activa de casos** o **cribratge individual** (en anglès, *case finding*).

Sigui quin sigui el programa de cribratge ha de reunir, inexcusablement, unes característiques:

- **acceptabilitat** per part del pacient;
- **validesa**, o sigui el grau o la freqüència en què els resultats de la prova són confirmats pels exàmens diagnòstics subsegüents; i
- **fiabilitat** o **reproductibilitat**, o sigui el grau en què són obtinguts els mateixos resultats en un posterior cribratge, repetit en una mateixa població i en unes mateixes condicions.

A més d'aquestes característiques, el programa de cribratge ha de complir unes condicions:

- **efectivitat** –l'aspecte més important de l'**avaluació** del programa– és una qualitat que només li pot ésser atribuïda si es demostra que les

proves condueixen a una reducció de la mortalitat o de la morbiditat de la malaltia investigada;

- **eficàcia** és la qualitat atribuïda quan el programa de cribatge, aplicat en condicions ideals, produeix un resultat beneficiós.

Tant l'efectivitat com l'eficàcia han d'ésser demostrades abans de posar en marxa el programa; pot succeir que l'evidència de la demostració sigui escassa per la presència de **biaixos**.

Rep el nom de **biaix** l'error que sistemàticament es produeix en mesurar un fenomen; a diferència de l'**error aleatori**, el **biaix** no disminueix quan augmenten les dimensions de la mostra.

Es parla de

- **biaix d'avançada en el temps de diagnòstic** (anglès, *lead time bias*): atribució d'un increment de la supervivència a les mesures preses a resultes del programa, quan l'augment només és la conseqüència de la precocitat del diagnòstic.
- **biaix de durada de la malaltia** (anglès, *length time bias*): aparent millora de la supervivència en cas de malalties amb períodes preclínic llargs, a les quals acostumen a correspondre períodes clínics també perllongats.
- **biaix del voluntari**: reducció de la mortalitat d'una malaltia, quan el cribatge ha estat practicat en un grup de voluntaris, els quals, en general, presenten un millor estat de salut i una mortalitat menor que els no voluntaris.
- **factibilitat**: el programa de cribatge ha d'ésser acceptat per la població i pel personal sanitari que l'ha de dur a terme; la relació cost-efectivitat ha d'ésser equilibrada amb les altres despeses del sistema sanitari i el **rendiment** (anglès, *yield*) en casos detectats pel programa ha d'ésser important.

Cribratge de l'excés de pes i obesitat

Cap altre cribratge no és de tan fàcil realització; per tal de dur-lo a terme, només es necessita una bàscula i un tallímetre i els impresos dels protocols dietètics i les taules de referència.

La Primera Conferència Internacional sobre el Control de Pes (Montreux, 1985) definí l'**Índex de Massa Corporal (IMC)**, que, en anglès, és el *Body Mass Index*. Es determina **dividint el pes expressat en quilograms pel quadrat de l'alçada expressada en metres**.

$$\text{IMC} = \text{pes en quilograms} : (\text{alçada en metres})^2$$

Un **IMC** és considerat **normal** quan se situa entre 20 i 25;

- es parla d'**excés de pes lleu** o **obesitat de grau I** si l'IMC és de 25 a 30;
- es parla d'**obesitat definida** o **de grau II** si és entre 30 i 40;
- i s'anomena **obesitat mòrbida** o **de grau III** quan és superior a 40.

A Catalunya, la **prevalença** d'obesitat definida –amb un IMC > 30– és d'un 8,9% entre els homes i d'un 14,8% entre les dones.

Convé de fer unes precisions sobre uns termes matemàtics o estadístics i uns advertiments sobre les unitats i llurs símbols:

- l'expressió **tant per cent** és sinònim de **percentatge** (atenció, una e a la primera síl·laba!);
- **percentual**, és dit de la distribució o el fraccionament d'una magnitud en forma de tants per cent (atenció, per cent, en singular);

- **mitjà, mitjana** és un adjectiu que indica que és igualment lluny dels dos extrems en situació, magnitud, qualitat, grau, etc. Parlarem d'un fill mitjà, d'una mida mitjana; i el substantiu **mitjana** és el quocient de dividir la suma de dues o més quantitats per llur nombre. La paraula «*promig*» és inexistent, és un barbarisme inadmissible;
- **mediana** és, en un conjunt de dades o d'observacions estadístiques, ordenades de major a menor, la dada situada en el centre, que té el mateix nombre de dades tant per sobre com per sota;
- els **símbols de les unitats** s'han d'escriure en lletres **minúscules** (Ex: Kg és incorrecte, kg és correcte);
- els símbols **no tenen plural** (Ex: 3 ms és incorrecte, 3 m és correcte);
- els símbols no han d'anar **mai seguits d'un punt** –llevat del cas que apareguin al final d'un paràgraf– (Ex: m. és incorrecte, m és correcte);
- el símbol de **gram és g** (gr i kgr són incorrectes, g i kg són correctes).

Cribratge de la hipertensió arterial

Ho sap tothom: la hipertensió arterial és l'elevació mantinguda de les **xifres de tensió arterial** per damunt del normal.

Són considerades **xifres tensionals normals** per a la població adulta les inferiors a 140 mm de Hg de **tensió sistòlica** i 90 mm de Hg de **tensió diastòlica**. A partir d'aquest **llindar** comença la situació d'hipertensió arterial.

Els **grups de major risc** d'hipertensió són les persones de més de seixanta anys que no han seguit els controls recomanables; les que tenen algun problema cardíoc-vascular i els familiars d'hipertensos coneguts.

A partir dels 14 anys, la determinació de la tensió arterial cal que sigui feta de forma rutinària.

La determinació més fiable és la que s'efectua amb un esfigmomanòmetre de mercuri i amb el **braçal pneumàtic** adequat, diferent per a infants, per a adults i per a adults obesos.

La hipertensió arterial (**HTA**) és el **principal factor de risc de les malalties de l'aparell circulatori**, sobretot la malaltia cerebrovascular i la insuficiència cardíaca i, en segon lloc, la malaltia coronària.

No cal córrer a prendre pastilletes en cas d'una **hipertensió arterial lleugera**. Hi ha unes **primeres mesures** d'una innegable eficàcia: reducció de la ingesta de Na i d'alcohol, reducció del sobrepès, cessació del consum de tabac, pràctica de l'exercici físic. Si al cap de tres mesos d'aquest capteniment persisteix la HTA, ja fem cap a la farmàcia.

La paraula **cerebrovascular** dona peu a insistir, un cop més, en la diferència existent entre els mots composts formats per dues parts del mateix rang (entre les quals s'ha de col·locar un guionet) i aquells en què la primera de les parts simplement adjectiva la segona, que s'uneix a la primera directament.

Si diem **cèrebro-espinal** (amb guionet) ens referim a dos òrgans, el cervell i la medul·la espinal. Si parlem d'una malaltia **cerebrovascular** (sense guionet) ens referim a una afecció vascular, adjectivada per la forma prefixada cèrebro- que fa la funció de precisar la localització dels vasos afectats.

El català disposa dels mots manegot, maneguet, manegueta i maneguí, cap dels quals no té el significat de braçal. L'únic pertanyent al món de la medicina és manegot, nom donat al penjall circular de pell i teixit subcutani que el cirurgià disseca abans d'amputar un membre per tal de poder recobrir l'extrem muscular i ossi.

Sentint-ho molt, per a determinar la tensió arterial n'hi ha prou amb un **braçal pneumàtic** que, abreujadament, anomenarem **braçal**.

Cribatge de la hipercolesterolèmia

Avui en dia està ben establert que el colesterol és un dels principals factors de risc de les malalties càrdio-vasculars i que la dieta és el principal condicionant dels seus nivells plasmàtics.

Com a conseqüència d'aquestes certituds, cal –en primer lloc– efectuar determinacions del colesterol en sang venosa, especialment als homes d'edat compresa entre 35 i 65 anys i a les dones de més de 45. Si la colesterolemia és superior als 250 mg/dl, s'ha d'efectuar un nou control al cap d'un mes.

En un programa de cribatge, és suficient la determinació de la taxa de colesterol i no cal l'examen de cap altre paràmetre (triglicèrids, LDL-colesterol o HDL-colesterol).

D'altra banda, com que de la dieta els responsables de la hipercolesterolèmia són els greixos –especialment els d'origen animal–, cal recomanar llur reducció; del total energètic, els greixos han d'aportar un 30% com a màxim, comptant que els greixos saturats no és convenient que sobrepassin el 10%.

Atesos els costums alimentaris més generals de la població de Catalunya, les recomanacions dietètiques que convé de fer són:

- evitar l'excés de greixos d'origen animal mitjançant l'ús de carns magres, proteïnes vegetals i peix;
- limitar els fregits i arrebossats i incrementar les preparacions al forn, a la planxa, a les graelles i al vapor;
- no abusar del consum d'ous;
- utilitzar els olis vegetals, fonamentalment l'oli d'oliva i fugir del llard, la mantega, la nata i la crema de llet.

Hem sentit a dir a persones enteses en aquest ram de la histò-

ria i de la llengua que Medir era un pagès que vivia entre Sant Cugat del Vallès i Barcelona i que, de tan bon home que era, ha arribat als altars. Però –s'assegura– que el terme «medir» no indica absolutament res més que el nom d'aquest sant pagès. El verb que indica l'acte d'avaluar una quantitat o de determinar una magnitud o de prendre unes mides és el verb **mesurar**, suficient i exclusiu.

Cribratge del càncer de coll d'úter

La **població diana** en un programa de cribatge del càncer de coll d'úter inclou totes les dones de 20 a 65 anys. La llarga evolució de la malaltia, la seva situació anatòmica i l'aparició de la citologia exfoliativa com a tècnica de detecció precoç, han facilitat l'adopció d'un programa de cribatge per a aquest tumor.

La prova de detecció precoç del càncer de coll uterí és la citologia de Papanicolau; consisteix en l'examen microscòpic de cèl·lules exfoliades o raspades de la superfície mucosa exocervical o endocervical. Permet de detectar manifestacions citològiques malignes o de premalignitat.

L'esdeveniment de la descripció de la prova –feta per Geòrgios Papanicolau– data de l'any 1924 i des de finals dels anys 40 és considerada el procediment idoni per a la detecció dels canvis neoplàstics de les cèl·lules del coll uterí.

La llengua anglesa –responsable des de fa unes quantes dècades d'una allau de termes científico-tècnics– molt sovint crea dificultats als traductors. Expressions com ara *check-up* (**reconeixement sistemàtic**) s'han traslladat al català fugint del calc mimètic i paraules com ara *marketing* (**màrqueting**) es recomana que siguin adaptades a la grafia catalana.

Ara, en alguns casos, el català disposa des de sempre del mot equivalent i, sembla, que no caldria fer ús de l'anglicisme. És el que ocorre amb la paraula *test*, que podem fer més nostra, senzillament, amb el mot **prova** o –potser en algunes ocasions– amb el mot **assaig** o el mot **examen**.

Plasis és un mot grec que significa formació i ha donat lloc, en català, a la forma sufixada **–plàsia**. La terminació adjectival que li correspon és **–plàstic** i, per tant, seran mots correctes **neoplàstic**, **hiperplàstic**, **displàstic**, etc.

A Salamanca, per exemple, segurament que un fet és considerat «*un acontecimiento*» una mica segons els gustos. Ara, entre els catalans no ho pot ésser considerat mai de la vida, per la senzilla raó que els tan equivocadament anomenats «*aconteixements*» no existeixen en cap diccionari català; entre nosaltres, es produeixen **esdeveniments**, els fets s'**esdevenen**.

Cribratge del càncer de mamella

Fa un parell d'anys, a Catalunya moriren 1015 dones a conseqüència del càncer de mamella, la qual cosa representa una pèrdua de més de 2000 anys potencials de vida. D'aquí que la detecció precoç sigui d'una extrema importància.

El cribratge del càncer de mamella pot ésser efectuat mitjançant tres proves, d'una eficàcia i d'una sensibilitat molt diferent:

- l'**exploració física** efectuada pel clínic;
- l'**autoexploració mamària**, senzilla però que requereix un ensinistrament adequat; i
- la **mastografia**, de molt la prova més fiable.

La població diana pel que fa al cribratge del càncer de mamella inclou totes les dones d'edat compresa entre 50 i 65 anys.

És més clar que l'aigua que existeixen, d'una banda, paraules correctes, que han rebut totes les benediccions; i, d'altra banda, paraules incorrectes amb tots els atributs de disbarat. A més, però, hi ha un tercer grup de mots que, tot i ésser correctes, seria recomanable de substituir per un sinònim preferent.

És el cas de **mama**, mot correcte que ha vingut a ocupar –segurament per una delicadesa malentesa– el lloc del **mot preferent mamella**. Com si aquest terme fos un mot ordinari o de veterinària, quan –de toda la vida– si s'ha volgut ponderar l'exquisitat d'una cosa s'ha dit que era mamella de monja.

I és el cas de **mamografia** que, tot i ésser correcte, té el defecte de l'hibridisme. Un mot és híbrid quan el formen elements procedents de llengües diverses i mamografia té una procedència mig llatina i mig grega. En medicina, la forma prefixada masto- és ben usual (mastitis, mastectomia, mastodínia) i no s'entén com en l'exploració de la mamella no es fa ús del **mot preferent mastografia**, tot ell derivat de formants d'una mateixa llengua.

Cribratge del consum excessiu d'alcohol

Si ens en sortirem o no, no ho pot assegurar ningú, però els aires més aviat són de pessimisme. El fet és que un aforisme medieval enunciava que «l'embriaguesa et pren els costums, la hisenda i els honors», que l'any 1900 el catedràtic de medicina legal i toxicologia de la Facultat de Barcelona Ignasi Valentí i Vivó, en una lectura d'extensió universitària efectuada al Centre Excursionista de Catalunya, dissertava sobre «*El alcoholismo. Pandemia. Defensa sanitaria*» i que, avui, la preocupació pel problema continua ben viva.

Per començar, cal distingir les malalties causades pel consum excessiu

d'alcohol de l'addicció a l'alcohol o **malaltia alcohòlica**. Aquesta distinció, l'OMS l'ha precisada amb les definicions següents:

- **trastorns relacionats amb l'alcohol (TRA)** són totes les limitacions en el funcionament físic, psíquic o social d'un individu, quan es pugui inferir que l'alcohol ha contribuït a la limitació.
Aquest grup comprèn des dels accidents de trànsit a la cirrosi hepàtica o les polineuritis, per exemple.
- **síndrome de dependència alcohòlica (SDA)** és, exclusivament, la vinculació d'un individu a l'alcohol, independentment que aquesta vinculació hagi generat alguna patologia física, psíquica o social.

El consum excessiu de begudes alcohòliques **és una de les principals causes de reducció de l'expectativa de vida**. Influeix decisivament en accidents de circulació, en accidents laborals, en la hipertensió arterial i les cardiomiopaties, en l'afectació hepàtica, etc. A més, cal esmentar la clara relació entre l'alcohol i els actes delictius.

Les **proves de cribatge** del consum excessiu d'alcohol consisteixen en

- l'**interrogatori**, que s'ha de formular per mitjà de preguntes indirectes;
- el **qüestionari**, segons uns models preestablerts, dels quals alguns són de ràpida i fàcil realització (el CAGE, per exemple);
- l'anàlisi dels **marcadors bioquímics**, com ara la gamma-glutamiltanspeptidasa; i
- l'examen de l'**alcoholúria**.

L'interrogatori i la pràctica de la prova de CAGE són les bases del cribatge del consum excessiu d'alcohol. Un consum continuat

de 80 g d'alcohol/dia en homes i
de 40 g d'alcohol/dia en dones
constitueix un risc important.

Com a orientació, una **unitat de beguda** (en anglès, *drink*) –nom que es dóna a un got de vi o a una cervesa o a un whisky– conté 20 g d'alcohol.

Quan hom parla d'un consum excessiu d'alcohol poden ésser fets diversos comentaris, com ara que el nom dels enzims **s'escriu sense cap separació** (llevat de les partícules –beta, gamma– que els precedeixin); així, s'escriu gamma-glutamyltranspeptidasa o adenosinadesaminasa o flavinodeshidrogenasa.

El comentari més adient, però, és la referència d'unes paraules que el pensador francès Alain va escriure cap a l'any 1930. Diuen: «Pensar, és dir no. Fixeu-vos que el senyal del sí és el d'una persona que s'adorm; per contra, en despertar-se hom sacseja el cap dient no.»

«No n'hi ha prou que el metge faci per la seva part tot allò que li correspon de fer, si per la seva el malalt, els assistents i les circumstàncies exteriors no concorren al mateix objecte.»

Aforisme d'Hipòcrates, segle V aC.

VOCABULARI CASTELLÀ-CATALÀ

<i>abastecimiento</i>	abastament, proveïment
<i>aceptabilidad</i>	acceptabilitat
<i>ácido graso</i>	àcid gras
<i>acontecimiento</i>	esdeveniment
<i>aditivo</i>	additiu
<i>ahogo</i>	ofec, ofegament
<i>alcantarilla</i>	claveguera
<i>alcantarillado</i>	clavegueram
<i>aliento</i>	alè
<i>alquitrán</i>	quitrà
<i>análisis (masc.)</i>	anàlisi (fem.)
<i>anamnesis</i>	anamnesi
<i>anticuerpo</i>	anticòs (pl. anticossos)
<i>antineumocócico</i>	antipneumocòccic
<i>antisarampiñoso</i>	antixarampións
<i>antiifíctico, antiifoiídico</i>	antitifoïdal
<i>asistencia</i>	assistència
<i>barro</i>	fang
<i>bebida</i>	beguda
<i>bienestar</i>	benestar
<i>bocio</i>	goll
<i>bronquiectasia</i>	bronquièctasi
<i>carbón</i>	carbó
<i>carbóno</i>	carboni
<i>caries</i>	càries
<i>célula</i>	cèl·lula
<i>cepa</i>	soca
<i>cepillar</i>	raspallar
<i>cepillo</i>	raspall
<i>chancro</i>	xancre
<i>cifra</i>	xifra

<i>colutorio</i>	col·lutori
<i>consejo</i>	consell
<i>costumbre (fem.)</i>	costum (masc.)
<i>cribado</i>	cribratge
<i>cuenta (fem.)</i>	compte (masc.)
<i>cuidado</i>	cura, atenció
<i>curación</i>	curació; guariment, guarició
<i>curar</i>	curar, atendre; guarir
<i>decolorante</i>	descolorant
<i>desarrollo</i>	desenvolupament
<i>desperdicio</i>	deixalla
<i>desratización</i>	desratització
<i>diabetes</i>	diabetis
<i>disolvente</i>	dissolvent
<i>edad</i>	edat
<i>ejercicio</i>	exercici
<i>embriaguez</i>	embriaguesa
<i>empobrecimiento</i>	empobriment
<i>endurecedor</i>	enduridor
<i>enfermedad</i>	malaltia
<i>enfisema</i>	emfisema
<i>enlace</i>	enllaç
<i>envenenamiento</i>	emmetzinament; enverinament
<i>EPOC</i>	MPOC
<i>erradicación, erradicar</i>	eradicació, eradicar
<i>esperanza</i>	esperança
<i>espesante</i>	espesidor
<i>estrategia</i>	estratègia
<i>evaluación</i>	avaluació
<i>evaluar</i>	avaluar
<i>fiabilidad</i>	fiabilitat
<i>fijador</i>	fixador
<i>fonendoscopia</i>	fonendoscopi
<i>frito</i>	fregit

<i>gasto</i>	despesa
<i>gonococia</i>	gonocòccia
<i>grasa, grasas</i>	greix, greixos
<i>heterólogo, heteróloga</i>	heteròleg, heteròloga
<i>homólogo, homóloga</i>	homòleg, homòloga
<i>huésped</i>	hoste
<i>humo</i>	fum
<i>incapacidad</i>	incapacitat
<i>ingle</i>	engonal
<i>inmune</i>	immune
<i>inmunidad</i>	immunitat
<i>inmunización</i>	immunització
<i>inmunoglobulina</i>	immunoglobulina
<i>inocuidad</i>	innocuitat
<i>inocuo, inocua</i>	innocu, innòcua
<i>invalidez</i>	invalidesa
<i>investigación</i>	recerca, investigació
<i>linfogranuloma</i>	limfogranuloma
<i>manguito</i>	braçal
<i>manteca</i>	llard
<i>mantequilla</i>	mantega
<i>medio ambiente</i>	medi ambient
<i>medio de transporte</i>	mitjà de transport
<i>medio de vida</i>	mitjà de vida
<i>medir</i>	mesurar
<i>morbilidad, morbilidad</i>	morbiditat
<i>negatoscopio</i>	negatoscopi
<i>obesidad</i>	obesitat
<i>parrilla</i>	graella
<i>percusión</i>	percussió
<i>plazo</i>	termini
<i>polución</i>	pol·lució
<i>polvo</i>	pols
<i>polvos</i>	pòlvores
<i>porcentaje</i>	percentatge

<i>profilaxis</i>	profilaxi
<i>promedio</i>	mitjana
<i>proteína</i>	proteïna
<i>quimioprofilaxis</i>	quimioprofilaxi
<i>rebozado</i>	arrebossat
<i>recomendación</i>	recomanació
<i>recuento</i>	compte
<i>red</i>	xarxa
<i>residuo</i>	residu
<i>resto (masc.)</i>	resta (fem.)
<i>riesgo</i>	risc
<i>salubridad</i>	salubritat
<i>salud</i>	salut
<i>sanar</i>	guarir
<i>saneamiento</i>	sanejament
<i>sanidad</i>	sanitat
<i>sarampión</i>	xarampió
<i>sesgo</i>	biaix
<i>SIDA (masc.)</i>	SIDA (fem.)
<i>síntoma</i>	síntoma
<i>síndrome (masc.)</i>	síndrome (fem.)
<i>sobrepeso</i>	sobrepès
<i>suelo</i>	sòl
<i>suero</i>	sèrum
<i>tasa</i>	taxa
<i>tránsito</i>	trànsit
<i>transmisión</i>	transmissió
<i>umbral</i>	llindar
<i>validez</i>	validesa
<i>veneno</i>	metzina; verí
<i>venéreo, venérea</i>	<i>veneri, venèria</i>
<i>vertedero</i>	abocador
<i>vivienda</i>	habitatge

APÈNDIX ANGLÈS-CATALÀ

<i>bias</i>	biaix
<i>body mass index</i>	índex de massa corporal
<i>case finding</i>	cribratge individual, recerca activa de casos
<i>check-up</i>	reconeixement sistemàtic
<i>counseling</i>	consell
<i>drink</i>	beguda, unitat de beguda
<i>lead time bias</i>	biaix d'avançada en el temps de diagnòstic
<i>length time bias</i>	biaix de durada de la malaltia
<i>management</i>	gestió, direcció
<i>pool</i>	reserva, fons comú, banc
<i>random</i>	aleatori
<i>randomization</i>	aleatorització, randomització
<i>rate</i>	taxa
<i>ratio</i>	raó
<i>relationship</i>	relació
<i>standard</i>	estàndard
<i>standardization</i>	estandardització
<i>standardize</i>	estandarditzar
<i>strain</i>	soca
<i>target population</i>	població diana
<i>test</i>	prova
<i>viral</i>	víric
<i>yield</i>	rendiment

AGRAÏMENTS

Amb informació, assessorament o consell han col·laborat en la redacció d'aquest recull lexicogràfic

Antó i Boqué, Josep Maria
Bertran i Soler, Josep Maria
Forés i Garcia, M. Dolors
Gené i Badia, Joan
Martín i Zurro, Amando
Planes i Magriñà, Albert
Prats i Coll, Ramon
Ramis i Juan, Oriol
Ribot i Puig, Joaquina
Salleras i Sanmartí, Lluís
Segura i Benedicto, Andreu
Soriano i Ortiz, Joan B.
Subirà i Rocamora, Manuel
Taberner i Zaragoza, Josep Lluís
Tarín i Sabartés, Glòria
Via i Redons, Josep Maria

i, d'una manera igualment estimable, les entitats i els òrgans i les entitats especialitzats que facilitaren material divers en resposta a la petició feta des de

l'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i de Balears.

